

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA BOTANIKANI O'QITISHDA DIDAKTIK O'YINLI DARSLARDAN FOYDALANISH YO'LLARI

Malikova Ayzada Raxmatovna

Navoiy davlat pedagogika instituti Biologiya kafedrasida dotsenti

ANNOTATSIYA

Maqolada didaktik o'yin texnologiyalarining o'quvchilar faoliyatini faollashtirishdagi o'rni, botanika fanini o'qitishda didaktik o'yinlardan foydalanish yo'li va 6-sinfda botanika fanidan o'qitiladigan 1 soatlik dars ishlanmasi berilgan.

Kalit so'zlar: tabiat, biologik ta'lim, didaktik o'yin, Qoqio'tdoshlar (Murakkabguldoshlar) oilasi, qoqio't, sachratqi, bo'ymadoron, pista-kungaboqar, shuvoq, tirnoqgul.

АННОТАЦИЯ

В статье приведены роль дидактических игровых технологий в активизации деятельности учащихся, способы использования дидактических игр в обучении ботанике, разработка 1-часового урока ботаники в 6-м классе.

Ключевые слова: природа, биологическое воспитание, дидактическая игра, семейство Какитодов (Мурккабгулдов), какит, сачартки, боймадорон, фисташково-подсолнуховая, полынная, бархатцы.

ABSTRACT

The article presents the role of didactic game technologies in activating the activity of students, ways to use didactic games in teaching botany, the development of a 1-hour lesson in botany in the 6th grade.

Key words: nature, biological education, didactic game, Kakiotdosh (Murkkabguldosh) family, kakiot, sachartki, boymadoron, pistachio-sunflower, wormwood, marigolds.

KIRISH

Tabiatni sevish – murakkab insoniy tuyg'udir. Bu tuyg'u yuksak qalb va aql doiralari qamrab oladi hamda insonning ongli ma'naviy hayotini asosiy negizini tashkil etadi. Bu hissiyot ko'p jihatdan vatanni sevish g'oyalari mos keladi. Tabiatga bo'lgan muhabbat bilan birga yosh avlodda o'z o'lkasiga, sevimli diyoriga qo'ygan mehri yanada ortadi. Bu muhabbat esa bevosita bolalikda, maktab yillarida tug'iladi.

Ta'lim muassasalarida biologik ta'lim butun yosh avlodni tabiatga to'g'ri munosabatda bo'lishga, unga nisbatan mehr muhabbatni tarbiyalaydi, tabiatning

chiroyni idrok etishdan tashqari uni muhofaza qilish, asrash, tabiat boyliklarini o`z qo`llari bilan yaratish va ko`paytirishga o`rgatadi. Bularning barchasiga biologik qonuniyatlarni chuqur va ongli ravishda o`zlashtirgandagina erishish mumkin. [1]

Biologiyani o`qitishda foydalaniladigan didaktik o`yin texnologiyalari o`quvchi faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ular o`quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarni ro`yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega. Didaktik o`yinli texnologiya asosida tashkil etilgan har qanday dars shu dars jarayonida mavzuga mos o`yinlarni to`g`ri tanlab o`tishga asoslanadi.

Didaktik o`yinlarning asosiy turlari: Intelektual (aqliy) va harakatli hamda aralash o`yinlardan iborat. Bu o`yinlar ishtirokchilarda aqliy, jismoniy axloqiy, psixologik, estetik, badiiy, tadbirkorlik, mehnat qilish ko`nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.[3]

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Bizga ma`lumki 5-6 sinf o`quvchilari boshlang`ich sinflarni tugatgan bo`lishiga qaramay hali ham ularda o`yinqaroqlik, qiziquvchanlikka moyillik yuqori darajada kuchli bo`ladi. Botanika darslarini o`qitishda 5-6 sinf o`quvchilarini shu fanga bo`lgan qiziqishlarini inobatga olgan holda didaktik o`yinli darslarni turli holatlarda tashkil qilish mumkin.

Biz quyida Qoqio`tdoshlar (Murakkabguldoshlar) oilasi mavzusini didaktik o`yinli texnologiyalardan foydalangan holdagi o`qitish metodikasi keltirib o`tmoqchimiz.

Mavzu: Qoqio`tdoshlar (Murakkabguldoshlar) oilasi.

1. Darsning maqsadi:

Ta`limiy maqsad: o`quvchilarni qoqio`tdoshlar oilasi vakillarining tuzilishi, dorivor vakillari xossalari ularni tabiatdagi va inson hayotidagi ahamiyati haqida tushuncha berish.

Tarbiyaviy maqsad: o`quvchilarda ekologik madaniyatni rivojlantirish, estetik dunyoqarashini kengaytirish, iqtisodiy tarbiya berish.

Rivojlantiruvchi maqsad: darslik ustida mustaqil ishlashni o`rgatish, sistematikaga oid bilimlarni va nutq, muloqotni rivojlantirish.

2. Dars jihozlari: Mavzuga oid ko`rgazmali qurollar, tabiiy qoqio`t, sachratqi, bo`ymadoron, pista-kungaboqar, shuvoq, tirnoqgulni gerbariysi, pista, test kartochkalari, savolli kartochkalar, rasmlil kartochkalar, shu oilaga oid jadvallar.

3. Metod: Didaktik o`yinli texnologiya (syujetli-rolli o`yinlar)

4. Kutilayotgan natija:

a) zamonaviy pedagogik texnologiyalarni samaradorligini namoyon etish, o'quvchilarni fanga bo'lgan qiziqishini uyg'otish.

b) qoqio'tdoshlar oilasi haqida to'liq ma'lumot olish.

5. Yangi mavzu bayoni.

Sinfga Ibn Sino kirib keladi va o'quvchilar bilan salomlashib ularga o'zi ishlatgan dorivor o'simliklarni olib kelgani va bolalar bularni tanishi lozimligini aytadi.

1-o'quvchi (qoqio't) - doskaga chiqib, o'zi haqida malumotlar aytib beradi: Qoqio't o'simligi yer kurrasining turli xil ob-havo va iqlim sharoitlarida keng tarqalgan. Gullari savatcha to'pgulda o'rnashgan. Gullari ancha takomillashgan bo'lib, bajaradigan biologik xususiyatiga qarab bir necha turga bo'linadi. Masalan: bunda bitta gul mevaga aylangan bo'lsa, ikkinchi gul boshqa barcha gullar uchun gultojlik vazifasini bajaradi. Savatcha to'pgullarning o'rama ikki qator bargchalardan iborat ichki qatordagi bargchalar guliga yopishib joylashgan. Muhim texnik, oziq-ovqat va yem-xashak o'simlik hisoblanadi.

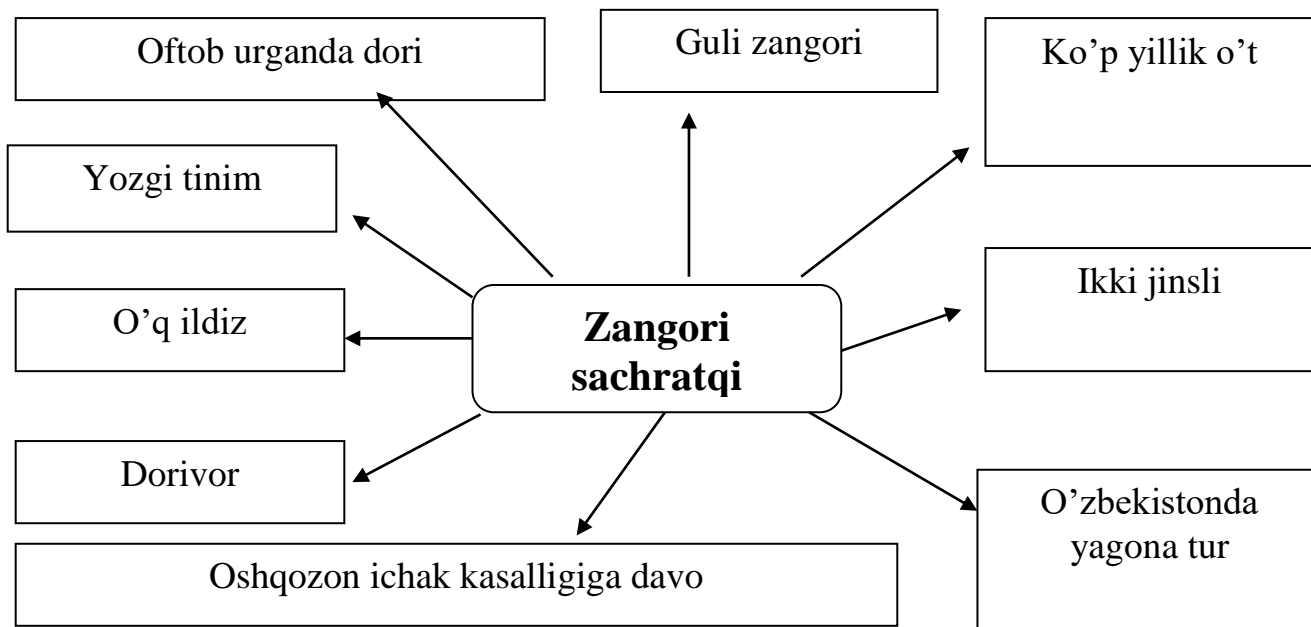
Qoqio't

O'quvchi berolmagan ma'lumotlar o'qituvchi va Ibn Sino tomonidan to'ldiriladi.

Tarkibdagi kauchuk rezina borligi sababli bu o'simlik o'z o'zini davolash xususiyatiga ega ekanligi, ildizi, bargidan tayyorlangan damlama, xalq tabobatida buyrak kasalliklarida siydik haydovchi, jigar o't pufagida o't haydovchi, qon tozalovchi surgi, ildizi sut shirasi bilan so'gallar yuqotiladi. Ibn Sino chayon chaqqan joyga quritilmagan yer ustki qismini ezib bog'lashni tavsiya qiladi.

2-o'quvchi (Zangori sachratqi) – Sachratqi ham o'zi haqida ko'plab ajoyib malumotlarni keltirib o'tadi: Sachratqi – yozning o'rtalaridan boshlab, vohadagi ekinlar orasida, yo'l yoqalari va ariqlar bo'yida uchraydi. O'zbekistonda yagona turi

bor. Gullari zangori ikki jinsli, tilsimon. Dorivorlik xususiyati: ildizi, barglari, gullagan vaqtdagi poyasidan tayyorlangan dorilar oshqozon-ichak kasalliklarida foydalaniladi.

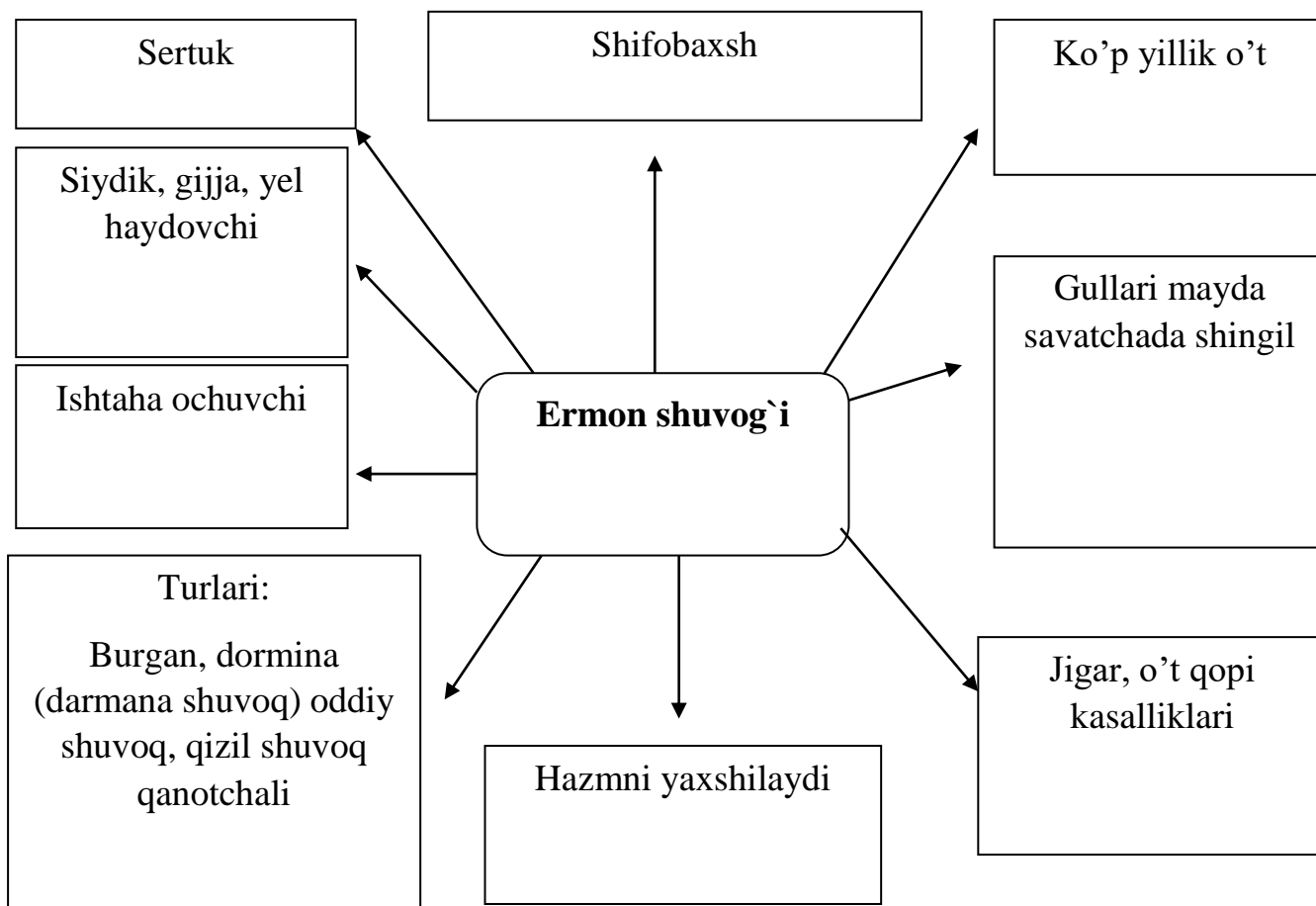

Ermon shuvog'i

Zangori sachratqi

3-o'quvchi esa (Ermon shuvog'i) - bo'lib, u o'simlik haqida ma'lumot aytadi: Shuvoqlar bebaho shifobaxsh o'simliklar hisoblanib, bargi, poyasi, to'pgulidan tayyorlangan dorilar tabobatda ko'pgina kasalliklarda qo'llaniladi.

Shundan so`ng o`qituvchi aytib o`tilgan o`simliklar haqida o`quvchilar yana qanaqa ma`lumotlar topib kelgani haqida so`rab, qo`shimcha ma`lumotlar beradi. O`simliklar haqida ko`p ma`lumot bergan o`quvchilar ko`proq rag`bat kartochkasiga ega bo`lib, ularga ball beriladi va ballar e`lon qilinadi.

6. Mustahkamlash:

Oila nomi	Tarqalishi		Oila vakillari
	O`zbekistonda	Yer yuzida	
Qoqio`tdoshlar			
Madaniy vakillari			
Yovvoyi vakillari			
Dorivor vakillari			

Ushbu jadvalni to`ldirish uchun darsda qatnashmagan o`quvchilar doskaga chiqib jadvalni to`ldiradi. Qolgan o`quvchilar o`simliklarni rasmiga qarab va gerbariyalar asosida tuzilishini tushuntirib beradilar.

Ibni Sino: - Aziz bolajonlarim! Tabiatdagi har bir giyoh siz uchun kerakligini, uni asrab avaylash barchangizni burchingiz ekanini unutmang. Keyingi darsda uchrashguncha xayr!

7.Uyga vazifa.

Botanika darslarida o`qituvchi mavzu mazmunidan kelib chiqqan holda o`quvchilarda o`simliklarning asosiy guruhlari, ularning tabiatda tarqalishi, gul va organlari tuzilishlari, turlar soni, madaniy va yovvoyi turlari, O`zbekiston "Qizil kitobi", va unga kiritilgan o`simlik turlari haqidagi tushunchalarni shakllantirish, ko`nikmalarini tarkib toptirishga imkon beradigan gerbariyalar, o`simtalaridan foydalanishi lozim.

TADQIQOT NATIJALARI

Botanika darslarida asosan didaktik o`yin texnologiyalaridan foydalanish ijobiy natija beradi.

Ta`lim – tarbiya jarayonida asosan 5-6 sinf o`quvchilarda ta`lim olishni, ularning turli yo`nalishdagi qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan, tegishli kasbga moyilliklarini ko`rsatadigan didaktik o`yinlardan foydalaniladi.

Didaktik o`yinlar nazariy, amaliy, jismoniy, rolli kabi turlarga ajratiladi.

Didaktik o`yinlardan amalda foydalanish orqali boshqa usullar yordamida erishish qiyin bo`lgan ta`lim – tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish ko`zda tutiladi. Turli o`quv fanlariga oid didaktik o`yinlar mavjud bo`lib, ular shu fanlarni sifatli o`rgatish maqsadlariga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, botanikani o`qitishda didaktik o`yinli texnologiyalardan foydalanib darslarni olib borish o`quvchilarni fanni ham nazariy, ham amaliy jihatdan egallab olishlariga yordam beradi. Bu metodlar o`quvchilarning botanikadan o`zlashtirgan bilimlari, kuzatish va jismoniy mehnat ko`nikmalarini qamrab olib, o`quvchilarni qishloq xo`jaligi mehnati asoslarini egallash va kasbga yo`llash, ekologik va iqtisodiy tarbiya berishda hamda botanika faniga bo`lgan qiziqishlarini yanada ortishida muhim ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. Tolipova J. O. Biologiyani o`qitishda pedagogik texnologiyalar. O`quv qo`llanma. Nizomiy njmidagi TDPU. 1-qism. Toshkent. 2004y. 47-57 b
2. Tolipova J. O. Biologiyani o`qitishda pedagogik texnologiyalar. O`quv qo`llanma. Nizomiy njmidagi TDPU. 2-qism. Toshkent. 2004y. 117-123 b.
3. Tolipova J. O. va boshqalar „Botanika o`qitish metodikasi“ (6-sinf uchun) Toshkent „O`zbekiston“ 2003 yil. 29-32 b.

4. Ibodova M.N. Биология дарсларини ташкил этиш технологияси. Услубий кўлланма. Навоий давлат педагогика институти илмий Кенгаши 2021 йил 31 август. 77-86 б.
5. Хужжиев, С. (2022). ФИТОРЕМЕДИАЦИЯ ПОЧВ, ЗАГРЯЗНЁННЫХ ТЯЖЁЛЫМИ МЕТАЛЛАМИ. *ЭКОЛОГИЯ (БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)*.
6. Shomurodov, N. F., Saribaeva, S. U., Abduraimov, O. S., Khayitov, R. S., & Sayfullaev, A. F. (2021). The Current State of Iris Hippolyti's (Vved.) Kamelin Population in Uzbekistan. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 6589-6597.
7. Sayfullayev, A. (2020). MICROALGAE AND CYAN BACTERIA AS BIO FERTILIZERS. *SCIENCE, RESEARCH, DEVELOPMENT# 26*.
8. Sayfullayev, A. (2021). UZLUKSIZ TALIM VOSITASIDA EKOLOGIK MUAMMOLARNI HAL ETISH TEXNOLOGIYASI. *Uzluksiz talim*.
9. Altievich, K. S., Khudargonovich, Y. M., Farhod ogli, S. A., & Komiljonovna, U. G. (2022). ADVANTAGES OF PREPARATION AND USE OF BIOFERTILIZERS FROM BIOMASS OF HIGHER AQUATIC PLANTS. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*, 8(1), 21-25.
10. Shamsidinova, G. D., Sayfullaev, A. F., Achilova, N. R., & Baratov, U. D. (2021). Prospects for the development of " Education for sustainable ecological development" on the basis of the declaration of Uzbekistan. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 10(3), 144-149.8.